

ФІНАНСОВЕ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

FINANCIAL AND LOGISTICAL SUPPORT TO ACTIVITIES OF RESEARCH INSTITUTIONS IN UKRAINE: CONCEPT AND ESSENCE

Манжула А.А.,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри конституційного, адміністративного та господарського права
Кіровоградського інституту державного та муніципального управління
Класичного приватного університету

У статті встановлено семантичний та етимологічний сенс таких термінів як: «забезпечення», «фінанси», «фінансування», «фінансове забезпечення», «матеріальний», «технічний», «технічне постачання» та «підтримка». Сформульовано авторське визначення поняття «фінансового та матеріально-технічного забезпечення». Зроблено висновок про неподільність терміну «фінансове та матеріально-технічне забезпечення».

Ключові слова: забезпечення, фінанси, фінансування, фінансове забезпечення, матеріальний, технічний, технічне постачання та підтримка.

В статье установлен семантический и этимологический смысл таких терминов, как: «обеспечение», «финансы», «финансирование», «финансовое обеспечение», «материальный», «технический», «техническое снабжение» и «поддержка». Сформулировано авторское определение понятия «финансового и материально-технического обеспечения». Сделан вывод о неделимости термина «финансовое и материально-техническое обеспечение».

Ключевые слова: обеспечение, финансы, финансирование, финансовое обеспечение, материальный, технический, техническое снабжение и поддержка.

The article set semantic and etymological meaning of terms such as «security», «finance», «financing», «financial security», «material», «technical», «logistics» and «support». Formulated author's definition of concept of «financial and logistical support». The conclusion of indivisibility of term «financial and logistical support».

Key words: software, finance, financing, financial support, material, technical, logistics and support.

Актуальність теми. Серед провідних зовнішньо-організаційних засад діяльності науково-дослідних установ виступають, зокрема, її фінансове та матеріально-технічне забезпечення. Як цілком слушно зауважують у науково-правових колах, основним завданням фінансового та матеріально-технічного забезпечення потрібно вважати створення належних умов для ефективного функціонування відповідних органів державної влади. При цьому правильна організація фінансового та матеріально-технічного забезпечення є запорукою успіху діяльності суб'єктів таких правовідносин, дає змогу зменшити витрати, а відповідно – підвищити ефективність їх діяльності. Формування організаційних засад фінансового та матеріально-технічного забезпечення, в тому числі науково-дослідних установ України, передбачає створення єдиного порядку проведення заходів, які б забезпечували координацію дій усіх суб'єктів у зазначеній сфері правовідносин [1, с. 173]. Таким чином, необхідним є визначення сутності й особливостей вищенаведених зовнішньо-організаційних засад діяльності науково-дослідних установ України.

На сторінках правової наукової літератури існує значна кількість робіт, присвячених окремим проблемам організації та управління науковою діяльністю, планування та фінансування наукових досліджень, упровадження наукових результатів тощо. Окремі аспекти означеної тематики досліджувалися й у працях таких вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі ад-

міністративного права, як: В.Б. Авер'янов, В.М. Бегма, Я.М. Буздуган, О.П. Гетьманець, В.П. Горбулін, М.З. Згуровський, М.С. Ільницький, М.Ю. Ільченко, О.П. Клим, В.І. Козлов, А.С. Колотік, В.В. Конопльов, М.П. Кучерявенко, І.П. Сафонов, О.Ф. Скакун, В.М. Платонов, Ю.А. Тихомиров, В.А. Шевчук та іншими науковцями. Проте залишається ряд невирішених або дискусійних питань, а саме в частині характеристики фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності науково-дослідних установ. Окреслені обставини обумовлюють актуальність цієї статті. Її метою є встановлення поняття та сутності фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності науково-дослідних установ.

Виклад основного матеріалу. Задля вирішення поставленого наукового завдання, перше, що необхідно з'ясувати – сутність поняття «забезпечення». Так, із семантичного й етимологічного сенсів під словом «забезпечення» слід розуміти дію за значенням забезпечити, тобто:

- постачаючи щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах;
- надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування; створювати надійні умови для здійснення чого-небудь;
- гарантувати щось [2, с. 375].

Отже, здається можливим стверджувати, що забезпечення діяльності науково-дослідних установ України, як зовнішньо-організаційна засада, полягає

в наданні таким установам ресурсів відповідного характеру задля задоволення їх потреб, у тому числі, підвищення ефективності їх діяльності. У контексті досліджуваного питання слід зауважити, що в науково-правових колах фінансове та матеріально-технічне забезпечення традиційно розглядається, як одне (єдине) та неподільне поняття. При цьому висловлюються думки про доречність таких поглядів, зокрема, у зв'язку з тим, що, як правило, така діяльність належить до компетенції одного суб'єкта [3, с. 231]. У цілому, погоджуючись з вищенаведеною позицією, все ж таки спробуємо конкретизувати дані зазначені поняття.

Так, розглядаючи фінансове забезпечення діяльності науково-дослідних установ, необхідно зазначити, що воно має тісний зв'язок із такою категорією, як «фінанси». У науково-правових колах із цього приводу звертають увагу на те, що розуміння сутності та призначення фінансів, особливостей їх функціонування пов'язане з природою та функціями держави, здійсненням розширеного відтворення, існування товарно-грошових відносин [4, с. 3]. Фінанси дозволяють використовувати результати виробництва в споживанні та забезпечувати в сфері господарювання задоволення постійно змінюваних відтворювальних потреб. Це відбувається за допомогою формування грошових фондів цільового призначення. Розвиток суспільних потреб призводить до зміни складу та структури грошових (фінансових) фондів, які формуються, розподіляються, використовуються суб'єктами господарювання та органами державної влади та органами місцевого самоврядування. За допомогою державних фінансів відбувається регулювання масштабів суспільного виробництва в галузевому та територіальному аспектах, захист навколишнього середовища та задоволення інших суспільних потреб [5, с. 11]. Об'єктивна необхідність фінансів, зауважує авторський колектив підручника «Фінансове право», обумовлюється існуванням держави, наявністю товарно-грошових відносин. При цьому вчені звертають увагу на те, що фінанси характеризуються певними особливостями:

- тісно пов'язані з природою і функціями держави, визначаються її формами та завданнями державного розвитку на конкретному етапі;
- становлять специфічні, однорідні відносини між державою, юридичними та фізичними особами з приводу формування, розподілу та використання централізованих та децентралізованих грошових фондів;
- нерозривно пов'язані з існуванням товарно-грошових відносин;
- пов'язані з розподілом і перерозподілом частини сукупного суспільного продукту [4, с. 4–8].

Окрім вищенаведеного, в юридичній енциклопедичній літературі також оперують терміном «фінансування», під яким розуміють діяльність, пов'язану із забезпеченням грошовими ресурсами соціальних, економічних, освітніх, культурних, управлінських, оборонних та інших потреб держави, її органів, установ, підприємств, організацій та громадян [6, с.

282]. Якщо ж аналізувати позиції вчених-правознавців щодо визначення сутності поняття «фінансове забезпечення», слід зазначити, що його розглядають як метод фінансового механізму, за допомогою якого формують і використовують фонди грошових коштів, і який характеризує зміст впливу фінансів на різні аспекти суспільних правовідносин [7, с. 42].

Дуже вдало, на нашу думку, визначення поняття «фінансове забезпечення» сформував В.В. Коноплов у своєму дослідженні, що присвячене особливостям організаційно-правового механізму підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ. Так, з точки зору вченого, під фінансовим забезпеченням необхідно розуміти операції з фінансовими активами органів внутрішніх справ, які спрямовані на покриття їх потреб у капіталі з усіх можливих та законних джерел, їх мобілізацію і використання. Зміст фінансового забезпечення органів внутрішніх справ, зауважує вчений, складають грошові відносини, які супроводжуються безперервним кругообігом коштів. Кругообіг грошових коштів здійснюється в формах витрат ресурсів і одержання доходів, їх розподілу та використання [3, с. 234–235]. Окрім цього, під час дослідження особливостей адміністративно-правового регулювання фінансового забезпечення та матеріально-технічного постачання органів внутрішніх справ України, М.С. Ільницький зауважує, що під фінансовим забезпеченням органів внутрішніх справ розуміється діяльність, яка здійснюється в межах фінансової системи держави в усіх її проявах, та є формою участі в розподілі грошових коштів шляхом отримання фінансових ресурсів у встановленому законом порядку з метою наділення ОВС відповідними матеріально-технічними ресурсами [8, с. 214]. Таким чином, з аналізу вищенаведених позицій здається можливим дійти висновку стосовно того, що під фінансовим забезпеченням діяльності науково-дослідних установ слід розуміти діяльність уповноважених нормативно-правовими актами суб'єктів, що направлена на розподіл фондів коштів між науково-дослідними установами задля виконання ними своїх завдань і функцій.

Одним із найважливіших проявів фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності науково-дослідних установ України є їх бюджетне фінансування. Так, відповідно до ст. 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, власних або залучених коштів підприємств, установ та організацій, коштів вітчизняних та іноземних замовників робіт, грантів, інших джерел, не заборонених законом. Держава забезпечує бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності (окрім видатків на оборону) у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України. Видатки на наукову та науково-технічну діяльність є захищеними статтями видатків Державного бюджету України. Бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності здій-

снюється шляхом фінансування основної діяльності державних наукових установ, наукових досліджень вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проєктів та надання грантів [9].

У свою чергу, розглядаючи матеріально-технічне забезпечення діяльності науково-дослідних установ, слід зазначити, що із семантичного сенсу слово «матеріальний» тлумачать як те, що існує незалежно від свідомості. Авторський колектив Великого тлумачного словника сучасної української мови слово «технічний» пропонує розуміти як сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, інформації, проведення різних виробничих операцій тощо [2, с. 375, 1 448]. Авторський колектив шеститомної юридичної енциклопедії, оперуючи терміном «матеріально-технічне постачання», під останнім розуміє комплекс організаційних, економічних, технічних, транспортних, правових та інших заходів і процесів, спрямованих на забезпечення потреб підприємств, фірм, об'єднань, установ, організацій тощо засобами виробництва та предметами праці для використання в матеріальному виробництві та сфері невиробничої діяльності [10, с. 599]. Окрім цього, в науково-правових колах зустрічається позиція, згідно з якою під матеріально-технічним забезпеченням органів державної влади слід розуміти сукупність суспільних відносин, урегульованих нормами різних галузей права (цивільного, адміністративного, господарського, фінансового тощо), для забезпечення їх матеріально-технічними ресурсами, необхідними для своєчасного й безперервного виконання даними органами поставлених перед ними завдань [3, с. 232]. Більш того, Я.І. Ленгер під час дослідження шляхів реформування правової системи, як засобу підвищення її ефективності, звертає увагу на той факт, що матеріально-технічне забезпечення являє собою багатоманітну практичну діяльність державних органів і посадовців зі створення матеріальної бази для дії нормативного акта [11, с. 181–182].

Отже, враховуючи єдину мету фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності науково-дослідних установ – підтримання їх нормального функціонування, забезпечення виконання поставлених перед ними завдань, ефективного здійснення ними визначених у законодавстві функцій, а також схожі засоби здійснення такої діяльності (постачання в достатній кількості необхідних грошових, матеріальних та технічних ресурсів), здається можливим надати таке визначення досліджуваному поняттю. Так, фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності науково-дослідних установ України являє собою комплекс визначених на нормативно-правовому рівні заходів із постачання таким установам ресурсів фінансового (грошового) та матеріально-технічного характеру задля забезпечення їх нормального функціонування, підвищення ефективності їх діяльності та виконання покладених на них завдань.

Так, одним із яскравих прикладів фінансового та матеріально-технічного забезпечення науково-дослідних установ України виступає їх державна

підтримка. У цьому контексті зазначимо, що в сучасній українській мові слово «підтримка» розуміють у багатьох значеннях, зокрема:

- дію за значенням підтримати, підтримувати, тобто подавати матеріальну, моральну тощо допомогу, сприяти в чому-небудь; продовжувати що-небудь, не давати припинитися, порушуватися, зникати тощо; підкріплюючи чим-небудь, зберігати, не давати загинути; зберігати, тримати в певному стані, в потрібному вигляді тощо;

- те, що підтримує кого-, що-небудь, служить опорою комусь, чомусь;

- забезпечення, надання необхідних засобів у процесі створення, проєктування об'єкта, системи;

- супроводження об'єкта, системи в процесі експлуатації;

- те, що зберігає чию-небудь життєдіяльність, підкріплює, зміцнює кого-небудь;

- те, що вселяє впевненість, підбадьорює [2, с. 968].

Якщо аналізувати юридичні підходи до визначення сутності поняття «державна підтримка», слід зазначити, що І.П. Сафонов в своєму дослідженні, присвяченому правовій регламентації державної підтримки аграрних товаровиробників, під фінансовою державною підтримкою розуміє здійснення в державі аграрної реформи, що потребує подальшої розробки та правового зміцнення фінансової системи, яка була б адекватною ринковому розвитку аграрного виробництва й базувалася на докорінних змінах фінансового інструментарію (субсидії, дотації), спроможного забезпечити ефективно й стає функціонування сільськогосподарських підприємств [11, с. 9]. Окрім цього, під час дослідження особливостей адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні О.В. Клим дійшла висновку, що державну підтримку підприємництва можна визначити, як комплекс правового, організаційного, ресурсного, соціального та іншого забезпечення державою процесу створення необхідних умов становлення та розвитку конкурентоспроможного підприємництва [12, с. 113]. Отже, як слідує з вищевказаного поняття «державна підтримка» в науково-правових колах у деякій мірі ототожнюється із поняттям «забезпечення», й окрім фінансового та матеріально-технічного забезпечення може включати в себе, наприклад, забезпечення інформаційне.

Продовжуючи наше дослідження, зазначимо, що державну підтримку науково-дослідних установ законодавець розуміє саме як прояв фінансового та матеріально-технічного забезпечення їх діяльності. Зокрема, відповідно до ст. 12 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» для надання державної підтримки науковим установам усіх форм власності, діяльність яких має важливе значення для науки, економіки та виробництва, створюється Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави. Наукові установи включаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері наукової та науково-технічної діяльності, до Державного реєстру наукових установ за умови проходження державної атес-

тації. Наукові установи, включені до Державного реєстру наукових установ:

– користуються податковими пільгами відповідно до законодавства України;

– не можуть змінювати наукову і науково-технічну діяльність на інші види діяльності;

– зобов'язані не менш як 50 відсотків доходу від своєї діяльності спрямовувати на проведення ініціативних науково-дослідних робіт та розвиток дослідницької матеріально-технічної бази [9].

Висновки. Резюмуючи викладене вище, вважаємо за необхідне виокремити такі результати проведеного дослідження:

1. У науково-правових колах фінансове та матеріально-технічне забезпечення традиційно розглядається як одне (єдине) та неподільне поняття у зв'язку

із тим, що, як правило, така діяльність належить до компетенції одного суб'єкта.

2. Під фінансовим забезпеченням діяльності науково-дослідних установ слід розуміти діяльність уповноважених нормативно-правовими актами суб'єктів, що направлена на розподіл фондів коштів між науково-дослідними установами задля виконання ними своїх завдань і функцій.

3. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності науково-дослідних установ України являє собою комплекс визначених на нормативно-правовому рівні заходів із постачання таким установам ресурсів фінансового (грошового) та матеріального-технічного характеру задля забезпечення їх нормального функціонування, підвищення ефективності їх діяльності та виконання покладених на них завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шевчук В.А. Окремі аспекти організації фінансового та матеріально-технічного забезпечення органів державної податкової служби України / В.А. Шевчук // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 3. – С. 172–176.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
3. Конопльов В.В. Організаційно-правовий механізм підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / В.В. Конопльов. – Х., 2006. – 413 с.
4. Фінансове право : підручник / М.П. Кучерявенко, Д.О. Білінський, О.О. Дмитрик та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М.П. Кучерявенка. – Х. : Право, 2013. – 400 с.
5. Фінансове право. Підручник / Відп. ред. О.П. Гетманець, професор, канд. екон. наук, доцент. – Х. : Еспада, 2008. – 416 с.
6. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : «Укр. Енцикл», 2003. – Т. 5 : П–С. – 736 с.
7. Буздуган Я.М. Правові та організаційні основи фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Я.М. Буздуган. – К., 2009. – 228 с.
8. Ільницький М.С. Адміністративно-правове регулювання фінансового забезпечення та матеріально-технічного постачання органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / М.С. Ільницький. – К., 2009. – 242 с.
9. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України : від 13 груд. 1991 р. № 1977-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.
10. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 3 : К. – М. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2001. – 792 с.
11. Сафонов І.П. Правова регламентація державної підтримки аграрних товаровиробників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / І.П. Сафонов. – Х.: Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, 2007. – 19 с.
12. Клим О.В. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О.В. Клим. – К., 2009. – 205 с.